

կամեցողայ ձեռքը յանձնուելուն վրա յօր նոր կանոններ դրուեցան, որ այս տեղս կը հրատարակեմք:

1. Մեծագոր տէրութեան երկիրներէն հաւաքելու որոշուած տուրքերուն, մինչև որ այս բանին վրայօր խորհուած նոր կարգադրութիւնը վերջին որոշումը առնէ՝ նէ, առ ժամանակեայ կերպով միայն մէկ տարուան համար պիտի ըլլայ յանձնարարութիւնը (կէ-դիզմար): Այսու ամենայնիւ առաջ-կուց ի վեր մեծագոր տէրութեան քան ձուռն կողմէն երկու տարուանը մէկէն տրուելու սովորութիւն եղած քանի մը տուրքերը հիմա ալ երկու տարուան մէկէն պիտի տրուին. նմանապէս մաք-սերն ալ երկու տարուան պայմանով պիտի յանձնուին. և երկու ամիսէն ա-ւելի բնաւ մէկ իշխանի համար միջոց պիտի չի տրուի:

2. Հանձնարարութեան գործոյն մէջ հիմնական կանոն ըլլալով երկու հոգի պիտի ըլնան հետամուտ, մէկը որոշեալ մէկ տուրքին (մաքադային) բուն ար-ձեքը որքան է՝ նէ անկիւղ երեւան հա-նելով մեծագոր տէրութեան գանձուն հասուցանել տալու. և մէկը այն գործը վրանին առնողներուն բարե-կարգ կանոնաց ցուցուցած սահմանէն դուրս չըլլելուն երաշխաւորութիւն տալու համար. ուստի ասոնք այսպիսի բաներուն յարմարութիւն ունեցող անձինքներուն մէջէն պիտի ընտրուին:

3. Այս բանին համար թէ կրտսանիստապոստայ մէջ և թէ դուրսերը գանձուած բոլոր որոշեալ տուրքերուն ածուրդը մեծագոր տէրութեան եկաւ միտից գանձը (մայիլի խազնէն) պիտի ըլլայ. և պաշտօնական կերպով յայտ-նի ածուրդ չեղած տուրք մը բնաւ մէկ կերպով մը ժարդու պիտի չի յանձնուի:

4. Վարչով սեղանաւոր (սառաֆ) ցուցնող և անձամբ հաւատարիմ և կարողութիւն ունեցող մեծա-գոր տէրութեան ամէն կարգի և աս-տիճանի հպատակներն ալ կրնան այս-պիսի բաներուն յանձնառու (միւլթե-զիմ) ըլլալ. սակայն կոտանդեալ պայ-մանք մէջ և դուրսերը գործերու մէջ գանձուած կամ բարձրագոյն դրան գործակալ (բաբու բեախեստի) ան-համար մեծագոր տէրութեան ծառայու-թիւնն ընտելներուն կամ մեծ պաշտօնաւ տարներուն տակը ինկած պաշտօնեայ-ները իրենց անունով իշխան պիտի չ-նեն. և միջնորդաբար և անունը ան-յոյտ մնացած մարդոց յանձնել պիտի չըլլայ: Այսինքն մէկը մէկ պաշտօն մը ուրիշի համար պիտի չի կրնայ իշխան ընել:

5. Որոշեալ տուրքերուն ածուրդը գեկտեմբերի 15էն սկիսելով մինչեւ փետրվարի սկիզբները ըմբնակըրդ հե-տամուտ եղողներուն ծանուցանելու համար առանց ժամանակ անցընելու խաչիմի վաչայի և ձերբի կապիս լըրա-գիրներուն միջոցաւ պիտի հրատա-րակուի. և ամէնէն առաջ հեռու եր-կիրներուն ածուրդը պիտի օկըսի:

6. Վճարը շաբաթը երկու օր պի-տի ըլլայ. և այս օրերս ածուրդի ելլե-լու ճառագայթը քանի կտոր բան են՝ շաբաթ մը առաջէն յատկապէս ար-պետալ թղթով ամէնուն պիտի ծանուց-ուի. և անկեց ետքը մեծագոր տե-րութեան եկամտից գանձատուրը պաշ-տօնական կերպով յայտնի և ձիւղ ա-ծուրդ պիտի ըլլայ:

7. Վճարը ժամանակ այն բանին վրայօր բնաւ մէկու մը օգնութիւն և առանձին նպատակ պիտի չըլլայ. և ոչ ալ զրով կամ խօսքով միջնորդութիւն պիտի ըլլայ որ ածուրդին մէջ աչտու-թիւնը ըլլուի կամ բնաւ իսկ ածուրդ չեղած ճառագայթ մը ասոր կամ անոր տը-րուի. և թէ որ ասանկ բան մը ըլլայ նէ՝ բոլոր պատասխանատուութիւնը ասանկ դրսէն եկած միջնորդութեան

և բարեխօսութեան մոխի ընելով ի գործ դնողին վրայ պիտի խնայ. և որ մարդու համար միջնորդութիւն եղեր է՝ նէ՝ այն ալ յանցաւոր պիտի դառ-ուի: Կարճ քանք. ամենեւին արժան տեսուած չէ որ թէ ածուրդի մէջ և թէ ճառագայթ մը մէկուն յանձնուելու համար դուրսէն մարդ միջնորդութի-ւնէն նէ մոխի ըլլուի:

8. Վճարը մեծագոր տէրութեան եկամտից գանձատուրը ըլլալու ժամա-նակը հոն ներկայ պիտի գանուին տե-րութեան գերագոյն ժողովքէն պատ-շաճաւոր գաւառաւոր մարդիկ. և վա-ճառակոնութեան տեսուչ բարձրա-պատիւ փաշայի և կոյսրական գան-ձարանին տեսուչ (գարպիսանէ նաղըր) մեծապատիւ պէկ էֆէնդին, և հաշ-ուոց ժողովքն (մէճլիսի մահապէս-լին) նախագահը և վճարատուն (միւլթ-զիմ), և մեծագոր տէրութեան գան-ձատուրը գործակալներէն սովորաբար հոն գանուելու յատկացեալ անձինք, և ասոնցմէ զատ՝ ճառագայթի մը որ իշխ-ող պիտի ընէ՝ նէ այն ալ անձամբ հոն պիտի գանուի: Եւ ածուրդին վերջին որոշումը քանի կոյսնալը մէկ քա-նի անգամ հասարակաց իմաց տրուե-լէն ետքը միւլթէֆէն և անոր սա-ռաֆին անուանող և անոց խոտման գրովը պիտի արձանագրուի. և մէկ շաբաթ-վան ածուրդ եղած ճառագայթի վերջին որոշումը ի գործ դրուելը միւլթ շաբ-թեան պիտի մնայ:

9. Վճարը գործոյն մէջը բնու-չփով և խառնակութիւն չի մանելու համար հոն ներկայ գանուող բարձ-րատիճան անձինքը մանաւոր կերպով հոգ պիտի տանին. և թէ որ ասանկ չփով մը և խառնակութիւն մը ելը-լքը իմանան նէ հրաման ունին որ նոյն հետոյն պիտի իմացուեն պէտք եղած տեղը:

10. Եւ ասոնց ասանկ հրաման ու-նենալուն համար, թէ որ ածուրդին վերջին որոշումը տրուելէն ետքն ալ իմացուի որ ածուրդին ժամանակը խոր-գալութիւն մտեր է, թէ այս բարձ-րատիճան անձինքը և թէ եկամտից գանձուն գործակալներէն հոն ներկայ գանուողները պատասխանատուութե-տակ կ'լինան:

11. Մար համար ածուրդը որոշ-ուելէն և գոցուելէն ետքը երբ որ ճա-ռագայթն առնող միւլթէֆէն և անոր սա-ռաֆին անուանողը պէտք եղած տեղե-կութիւններով բարձրագոյն դուրս իրկուի նէ, հոն ալ գերագոյն խոր-հրդարանը պիտի հանուի. որ աղէկ ուշադրութեամբ քննեն և ստուգեն. և այն տեղն ալ ստորագրուելէն ետքը վեհափառ ինքնակալին առաջը պիտի հանուի. և վեհափառ ինքնակալէն ալ բարձր հրամանաւ ասոր գործադ-րութիւնը եկամտից տեսուչութեանը պի-տի յանձնուի:

12. Որովհետեւ այս անգամ եղած և տարածուած գրոյն կարգադրութե-ր համեմատ ճառագայթը դուրսերն ալ ա-ծուրդ պիտի ըլնան. ուստի մէկ ճառ-ագայթ մը հոն ըլլալու ածուրդին վրայ իւր տեղն ալ յաւելուած ըլլալ և ան-կապած երաշխաւոր ցուցնելով անոր հետամուտ գանուելը՝ մինչեւ փետր-վար 15 օրը իմաց տրուի կոտանդեա-լորիս. և թէ որ այն տեղն ածուրդը եկամտից գանձատուրը եղած ածուր-դին վրայ 100 ին 10 տակն ըլլայ. և այս տեղն ածուրդը ընդունողը այն տե-ղն ածուրդին յաւելուածն ալ ընդու-նի նէ՝ անոր տրուի. և թէ որ չընդու-նի նէ՝ այն ժամանակը ետքէն ելող հետամուտին տրուի: Թէ որ յաւել-ուածը 100 ին 10 էն վար է նէ՝ առա-ջին ածուրդը ընդունողին վրայ մնայ. և թէ կոտանդեալորիս մէջ և թէ գուրը ածուրդ եղած բոլոր ճառագա-յթին յանձնուելուն վերաբերել բար-

ձրահրաման հրովարտող տրուելէն ա-ռաջ մէկ կերպով ճառագայթն առնելի գին գանուելու ըլլայ նէ՝ այն ճառագայթն առ-նելու յանձնառու եղող միւլթէֆէն ի-մաց տրուելով թէ որ անոր կողմէն ալ ելելընէլ մը ըլլայ նէ ճառագայթն գնոյն վրայ գարնուի. և գարնեալ անոր ձեռ-քը մնայ: Եւ թէ որ ընդունելու չըլ-լայ նէ՝ ետքէն երեւան ելող հետա-մուտին տրուիլ օրինաւոր սեպուի. միայն այնքան որ թէ հոն և թէ բուն տեղը երեւան եղած հետամուտն ու-խոտմանը գրուած կարգադրութե-ր համեմատ գանուի: Եւ թէ որ փե-տրվարի 15էն ետքը մէկը նորէն ճա-ռագայթն գինը ելելընէլու ըլլայ նէ, ժամանակը անցած ըլլալուն համար, և յանձնառու ըլլալով հոն երթալու ե-ղող միւլթէֆէն գացած ըլլալը կարելի բան մը ըլլալուն համար, ասանկ ետքէն ե-ղած յաւելուածը յորդի չի բռնուի. որպէս զի անոր գործքին ալ մէկ ար-գելք մը չըլլայ. և ասիկայ իրեն հիմ-նական կանոն մը հաստատուելու բանե-րէն ըլլալով հիմնուց առհասարակ ամէն տեղ իմացընել, և կարգադրու-թիւնը ծանուցանել պէտք եղաւ:

13. Մինչև փետրվար 15 իրենց տե-ղերէն տեղեկութիւն գալու, և այն տեղեկութիւններուն համեմատ ածուրդ և որոշում ըլլալուն ճառագայթն որի վրայ մնալը որոշուելու վերաբերեալ հրամանը առնելու համար մի հափա-տիքնակալին տեղեկացուցիչ սղերտա-գիր տրուելով, մինչեւ որ անոր վրայ բարձրահրաման հրովարտողը ելլէ նէ ժամանակ չանցնելու համար՝ եկամտից տեսուչութեան կողմէն յանձնուելու հա-մակները փետրվարի 15ին պիտի ալը-ուին:

14. Վճարը ժամանակը ընկեր-ութեան անգամ եղող սեղանաւորնե-րէն քանի մը յորդի անձինք ներկայ գանուելով, ճառագայթն վճարումը խո-տացող սեղանաւորին անցած տարինե-րը որքան ոտակի երաշխաւորութեան տակ մտած ըլլալը եկամտից գանձուն ցուցակին արձանագրութեան հանե-լով անոց ցոյց պիտի տրուի. և անոր վրայ պիտի հարցուի որ այս տարի որ-քան ստակի երաշխաւորութիւն ընե-լու կարողութիւն ունի. և այն սեղա-նաւոր իրեն կարողութեանը չափ բան անուելէն ետքը առնել բան պիտի չի տրուի. և թէ որ մէկ սեղանաւորի մը երաշխաւորութիւնը իրեն չափէն և կարողութեանն վեր ըլլայ նէ՝ մէկ ու-րիշ մին ալ անոր ընկեր ըլլալը պէտք պիտի ըլլայ:

15. Վրանին իշխան առնելու սե-ղանաւորներուն ընելու խոտմանը-նեւորուն կանոնը այս անգամ սեղանա-ւորներուն համար չնուած կարգադ-րութեանցը համեմատ ըլլալով, յիշել-կարգադրութեանն որոշուած չափով նշանակեալ ժամանակը եկած ասանկ պարտքէն հասուցանելու բաժինը չի կրցող վճարողներուն ինչ ճամբայ պի-տի բռնուի նէ. այն յօդուածն ալ յանձնարարութեան հրամանագրին մէջ պիտի գրուի. և անոր համեմատ պարտ-քերին որոշեալ ժամանակին կատարե-լու պէս վճարել պիտի տրուի. և թէ որ ետքէն մէկ միւլթէֆէն մը ելլէ, ևս մնաւ կրցելի ըսելով խոտացած ստակը իրեն և պահաւ տալ ուղի նէ՝ այն ի-րեն յանձնառու եղած գուժարէն բը-նաւ պահեցընելու թոյլտուութիւն պիտի չըլլայ:

16. Ինչպէս որ մէկ միւլթէֆէն մը քա-նի մը ճառագայթ մէկին տրուիլ օրինա-ւոր է, նմանապէս հետամուտ և զոգ-նեիր մէկ տեղ գալու ըլլան նէ՝ անոց մէ մէկ քանին ընկեր ընելով մէկ ճառ-ագայթն այն ընկերներուն ամէնուն մէկն կրնայ տրուիլ. և այս ընկերները քանի հոգի են նէ՝ անոց ամէնուն ալ անու-նը յանձնարարութեան հրամանագրին

(ի հալէ է միւլթէֆէն) մէջ զատ զատ պի-տի նշանակուի: միայն թէ՝ ասանկ ըն-կերութեամբ ճառագայթն առնելու միւլթ-էֆէնը ամէնքն ալ անձամբ ներկայ գրու-նաւուելու են. և ընկեր ըլլալին յայտ-նապէս ամէնուն իմաց տրուի. և ետ-քէն մէկը ելլէ՝ այս ինչ մարդն ալ իմ-ընկերս էր բան նէ՝ բնաւ մոխի պիտի չըլլուի: Եւ թէ որ ետքէն ընկերութեան գառ վարող ըլլայ նէ, ընկերութեան փոխարէն ըլլալով իրենց մէջ տա-լու խոտացուած ստակը մուրհակ (սե-նետ) հանելով իմացուի նէ, որոշուած գնոյն վրայ գարնելով վճարել պիտի ալ-րուի: Եւ մինչայն մարդը միանգամայն վճարող կամ միւլթէֆէն երաշխաւոր չի կրնալ ըլլալով, թէ որ մէկ սեղանաւոր մը իր անունով իշխան մը առնելու ը-լլայ նէ, գործը այսպէս կը պահանջէ որ մէկ ուրիշ սեղանաւոր մը անոր երաշ-խաւոր ըլլայ:

17. Թէ որ միւլթէֆէն դուրս երկիր գանուի և ինքն ծանուցեալ մարդ ը-լլայ, և ուղած ճառագայթն գործակալին կամ սեղանաւորին յանձնած ըլլալով ա-սոր վրայօր գրած նախակը տեսուի նէ, անանկ միւլթէֆէն անուանն ալ սեղա-նաւորին երաշխաւորութեամբ աղա-տօրէն կրնայ ճառագայթ տրուիլ:

18. Ինչու մէկուն միջնորդութե-ր և բարեխօսութեամբ միւլթէֆէն հա-մար յանձնարարութեան նամակ (թաւ-սիէ) պիտի չի գրուի. միայն կարգադ-րութեան և կանոններուն համեմատ երբեմն երբեմն առհասարակ ամէնուն համար պիտի գրուի որ ստակները ա-նոց ձեռքը վճարելուն հոգ տանի երկ-րին կառավարութիւն. որպէս զի դուր-սերը գանուող միւլթէֆէն և ճառագայթ-ները և քայիմաքները և քէֆէրները և մալ միւլթէֆէն բարձրագոյն հրամա-նին և վեհափառ կոյսնը կանայցը հա-մեմատ օրինաւոր տուրքերուն մեծա-գոր տէրութեան կողմը վճարուելուն ա-մէն կերպ ձեռնառութիւնը ընեն. և թէ որ միւլթէֆէնը վեհափառ ինք-նակալին կամայը հախաւի գրկանք և հարստահարութիւն ընեն. և ասոնք աչք գոցեն և թաղ տան ուղածին ընե-լու նէ՝ այն գործակալներն ալ պա-տասխանատուութեան տակ կ'լինան:

19. Եւ թէ որ անանկ գրկանք և հա-րստահարութիւն ընող միւլթէֆէն մը գանուի նէ՝ իմացուած ասանկ անոր անիրաւութեամբ առած ստակը ձեռ-քէն առնուելէն զատ՝ պէտք եղած պա-տիմն ալ իրեն պիտի տրուի:

— Սեղանաւոր տէրութեան բարձրա-գոյն խորհրդարանին գլխաւին օգնաւ-կան մեծարդի Վէյսէ Էֆէնդին երկ-րորդ կարգի առաջին աստիճանի պա-տիւր տրուեցաւ:

— Վանի մը վեյսէֆէն գրան գոր-ծակալ մեծարդի Վոմէր Վոմիլ Էֆէն-տիին երկրորդ կարգի առաջին աստի-ճանի պատիւր տրուեցաւ:

— Սաղաթա օթաթի գլխաւին գրաւ-գիրներէն մեծարդի Վահր Էֆէնտիին երկրորդ կարգի առաջին աստիճանը տրուեցաւ:

— Վրացրուութեան գլխաւին քննիչ (թահրիրաթ միւլթէֆէն) մեծարդի շա-տի Էֆէնտիին երկրորդ կարգի երկ-րորդ աստիճանը տրուեցաւ:

— Վրանագրութեան գլխաւին (Էֆաթ օթաթ) գործակալ մեծարդի խաւա պէկ Էֆէնտիին երկրորդ կար-գի երկրորդ աստիճանը տրուեցաւ:

— Սեղանաւոր արկղապետ (սան-տըր Էմինի) մեծարդի Սա համալեա Վ-զիլ Էֆէնտիին երկրորդ կարգի երկ-րորդ աստիճանը տրուեցաւ:

— Վրանագրութեան կառավարութեան տեղակալ մեծարդի Վալիպ Էֆէն-տիին միւլթէֆէն-թեան աստիճան տը-րուեցաւ:

— Վանի մը վեյսէֆէն բարձրագոյն գրան գործակալ մեծարդի Վահրահմա

ղային՝ կայսերական պալատին ահառա-
պետութեան (միլիտար) պատիւ տը-
րուեցաւ :

— Սեփաքոյ տէրութեան գերա-
զայն խորհրդարանի անգամ մեծարգոյ
Վրիժ էֆէնտիին փեսայ արժանացարդ
Համոյի պէկ էֆէնտիին երկրորդ կար-
գի պատիւ և աստիճան տրուեցաւ :

— Վրոյն պատիւը տրուեցաւ նաեւ
գրադրութեան զիւանկին գրիչ մեծա-
րոյ Օսման պէկ էֆէնտիին, ճարտար-
գիւղական գրիչ մեծարոյ Վահրամ Վա-
հր էֆէնտիին, և Սալահէտտին է-
ֆէնտիին, և մեծ ծովահան գրադիր
մեծարոյ Հիւսնի պէկ էֆէնտիին, և
կայսերական նաւարանի արձանագրու-
թեանց անտէ մեծարոյ Սըլաւար պէկ
էֆէնտիին, և Վուրայի կառավարու-
թեան տեղակալ մեծապատիւ Վիլ է-
ֆէնտիին :

— Վարձրագոյն գրան պաշտօնաւար-
ութեան շարքի կարգի պատիւ և
աստիճան տրուեցան ասանք էն : Վարձ-
րագրութիւն փոխարքայի նամակագիր-
ներէն՝ Վարձրագոյն Վարձրագոյն
ման պէկին տրան մեծարոյ Վիլիզ պէկ
էֆէնտիին, և Վարձր պէկ էֆէնտիին,
և ճարտար-գիւղական գրադիր մեծա-
րոյ Հիւսնի պէկ էֆէնտիին, և Վրոյն
տրուեցան հաշուեց գիւղական (Վրոյն
մեծ հաշուեց) գրադիրներէն մեծա-
րոյ Վարձր էֆէնտիին :

— Կոյսերական պալատին հաւա-
տարիմ սպասաւորներէն մեծարոյ Վրոյն
ուրուս աղայն կայսերական պալատին
թաւր-ձի պաշտօնաւոր անեցաւ : Վրոյն պաշ-
տօնին արժանացաւ նաեւ իսթա Վա-
մէր էֆէնտիին պաշտօնաւորներէն մե-
ծարոյ Սըլաւար պէկ էֆէնտիին, և մեծ սպա-
րապետի խորհրդական մեծապատիւ
Վաֆի էֆէնտիին տրուեցան մեծարոյ
Սըլաւար էֆէնտիին, և Վրոյն էս-
քիսի գաւառին նախկին կառավարիչ
մեծարոյ Վամէր պէկ է :

— Կրօնական կողմանց նախկին
տէսուց (էվրաֆ նաղիր) մեծապա-
տիւ Սըլա պէկ էֆէնտիին արձանագ-
րութեանց տէսուց (տէֆէր էմին)
անուանեցաւ :

— Վարձրագրութիւն փոխարքային նա-
մակագրութեանց զիւանկին յառաջա-
գէմ գիրագիրներէն մեծարոյ Վրոյն
էֆէնտիին երրորդ աստիճանի պատիւ
և նշան տրուեցաւ :

— Վրոյն պաշտօնի նախկին ընդհանուր
կառավար թարձրագրութիւն փաշային
նամակագիր (մեքուսի) մեծարգոյ
Վրոյն էֆէնտիին երրորդ աստիճանի
պատիւ տրուեցաւ :

— Վրոյն կառավարութեան տե-
ղակալ մեծապատիւ Հիւսնի էֆէն-
տիին երրորդ աստիճանի պատիւ տը-
րուեցաւ :

— Կայսերական պալատին քարուձի
պաշտօններէն նաւահանգստի նախկին
տէսուց (լիման նաղիր) մեծարոյ Սա-
լահ էֆէնտիին իւրմա կղզին կառա-
վարութեան տեղակալութիւնը տը-
րուեցաւ :

— Նիստէ նահանգին նախկին կա-
ռավար թարձրագրութիւն Շէրիֆ փաշային
այս օրերս Կրօնական պալատին տը-
րուեցաւ :

— Վարձրագոյն և Վրոյն շէրիֆի
խանութիւններուն և գիւղականներուն
ճարտար և թաւր-ձի անուանով ճանցուած
տեղերուն, որոց ամենուն մէջ ալ իւրմ
տուր կը ծախուի, ստատիկ պատուէր
եղած է որ իրիւրները ժամ երեքէն
եարբ բոյց չի մնան, ամէնքն ալ խա-
նութիւն և գիւղականներն գոցին :

— Յայտնի է որ յաւելարի ճին գի-
շերը առաւանդ գէմ յաւելար ազգը մը
կըրտութեան խորհրդարան կատարած
ատենը հին ժամանակէ ի վեր սովա-
րութիւն ունին որ սուրբ խաչը ջուրը
կը ձգեն, և մէկն ալ զինքը ջուրը կը
նետեն, սուրբ խաչը ջուրէն կը հանեն :
Վրոյն տարի այս սովորութիւնն որ ի-

րենց մէջը գրեթէ կրօնից՝ մէկ անգամ
փոխել արարողութեան մը պէս բըռ-
նուած է, քիչ մնաց աղետալի հետեւ
ւանքներ պիտի ունենար, և քանի մը
խեղճ ու աղքատ մարդոց ընտանիքը
սպայ և նեղութեան և խեղճութեան
մէջ պիտի ձգէր, որովհետեւ այս սո-
վորութիւնն որքան որ մէջերին կրօ-
նական բան մը բռնուած է նէ՝ հա-
րուստ և պատուաւոր անձինք ջուրը
չեն նետուիր, աղքատ մարդիկ են
շատը :

Կրօնական պալատի նեղուցը Վա-
րապետ գիւղի յայտնիէն եօթնամասու-
նի չափ ասանկ անձինք պատրաստու-
ած էին որ քահանայն սուրբ խաչը
ջուրը նետուրեն պէս իրենք ալ ծովը
նետուրեն և սուրբ խաչը հանեն : Վ-
րոյն ամէն ալ մակոյկներու (սանտալ-
ներու) մէջ մտած կ'սպասէին, երբոր
քահանայն եկաւ և սուրբ խաչը ծովը
նետուց, մակոյկներուն մէջ առաջ ծո-
վը նետուեցաւ փափաքով իրար ետ հը-
րել մը եղաւ անանկ խառնիխառն,
որ մակոյկը իր հաւատարմութիւնը
կորսնցնելով գլորեցաւ դարձաւ, և
մէջը մարդիկ ամէնքն ալ ծովը թա-
փեցան : Վարձրագրագր ստատիկ հով-
մը չի կար որ մակոյկը յամաքէն հեռա-
ցուցած ըլլար, ծովուն եղբրը ցա-
մարդ գտնուող բաղնիքները շատ մը
օգնութեան հասնելով ամէնքն ալ ա-
զատեցին :

— Ինկիլթէ գոյէն Կրօնական
պալատին եկող գաղտը ինկիլթէ շաքէնա-
ւը ասիէց առաջ թէ եկած և թէ ետ
գարձած ժամանակը միայն իրմը կը
հանդիպէր : Հիմայ այնպէս կարգա-
րութիւն եղած է որ Վրոյն կղզին ալ
պիտի հանդիպի, և անկէց ալ բեռ և
ճամբորդ պիտի առնէ :

— Վրոյն քիւրդ էֆէնտիին ամայս Վէյն
(յուրմար 4), մեծարոյ տէրութեան
կողմէն Կրօնական պալատին գտնուող
եւրոպական տէրութեանց բոլոր գէն
պալատներուն հետեւեալ ծանուցական
ընտրութեան թուղթը իրիւրեցաւ :

« Վրոյն առաջ որքան որ իրմը
մէջ ալ և այլ տէրութեանց հպատակ-
ներուն որոշուեցան վրայցը հոգ տար-
ուեցաւ, որ նէ՝ անկատար մնայած ըլ-
լալով, ասոր ալ լրմնալը՝ այս երեսէն
օրէ օր պատահած դժուարութիւննե-
րուն վերնալըն մէկ պատճառ մը ըլ-
լալուն համար, այս անգամ Վրոյն և
անոր շրջակայները բնակող բարեկամ
տէրութեանց հպատակ անձանց՝ մե-
ծարոյ տէրութեան հպատակ գրանդ-
փոլ իրենց ազգականներուն անուամբ
ձեռքերին եղած ինքերինի գրեւ և
արժանաւոր գին կարելով անոր համե-
մատ ամէն մէկուն տուր տուրը որ
չեւա գործով Վրոյն իրիւրած, բարձ-
րագոյն գրան թարգմանութեան գի-
ւանկին պաշտօնաւոր մեծարոյ Վրոյն
հատ էֆէնտիին տէրութեանց հպա-
տակայ զատ զատ ցուցակը շինելու
գործն ալ յանձնուեցաւ, և ասոր այս
գործը գիւրութեամբ կատարելուն ձե-
ռ ընտուութիւն մը ըլլալու համար ձեռ
ամէն մէկերից այն տեղը գրանուող
հիւպատոսներուն պէտք եղած գի-
րերը գրելով, և տեղերին հասնե-
լու համար բարձրագոյն գուռը իւր-
կերից խեղդելով այս գիրը ձեռ յա-
ղութեանը իրիւրեցին » :

— Վրոյն տէրութեան պատմութեան որ իր-
մը մօտերը Վրոյն ըստած տեղը
իւր մը աւազակներ ձեռք անցած են :
Վրոյն ըստ տունուած է որ՝ այն աւա-
զակներուն գլխաւոր շանքս անուն չա-
րագործը անոնց հետ մէկ տեղ բռնը-
վեր և կատարած քաղաք տարուէր է,
և ասիկայ խօսել տալով իմացուէր է
որ՝ հետք մէկ տեղ աւազակութիւն և
գողութիւն ընելու յանդիմող շատ մար-
դիկ ալ կան, որ տակաւին ձեռք ան-
ցած չըլլալով կը պաշտօնի եղեր : Վրոյն

վրայ Վրոյն նահանգին կառավար-
բարձրագրութիւն փաշային հրամանաւը
ստորիկներուն կողմէն բաղնիքի
մարդիկ որոշուած են անոնք փաշային
ընդհանուր և Վրոյն կայսր սպարապետ
այն կողմերուն ճամբաներն ալ առաջին
ապահովութիւններն կը ստանան, որ
շատ ժամանակէ ի վեր կորսնցուցած
էին :

— Վրոյն նահանգին կայսր Վրոյն
աղաճ ըստած գիւղաբարդը քանի մը
փաշապետներէն էր անկէ առաւել
ընելով, որովհետեւ ասան և վեց զու-
ռուշ արմէք ունեցող ընտանիք տը-
ղուռուշ արմէք ունեցողին հետ կա-
տարեալ նմանութիւն ունի, այս 16 նոյ-
նեքը 20 զուռուշ քշեր են : Վրոյն բա-
նը ըստ տանողներուն միջնորդութե-
նահանգին ընդհանուր կառավար բարձ-
րագրութիւն Վրոյն փաշային անկէ
հասնելով և այն ալ բանին ճամբարու-
թեանը վերահաստ ըլլալով ամէն տեղ
գործակալներ իրիւրեց, որ այն 16 նոյ-
նեքը խառնուելով առնողներուն ետ
տալ տան, և ինքն ալ այս անկողն շա-
հապետութեան պէտք եղած հատու-
ցուցը ընէ :

— Սըլաւար կղզւոյն կառավարիչ Պ.
Վոնիմիսիին հոն հասնիր, և թէ ա-
նոր և թէ ծովային զօրաց հրամանատար
մեծապատիւ Սըլաւար փաշային ը-
րած ասանքարտեթիւնները ընտրուց
50 թուոյն մէջ պատմեցին :

Սըլաւար խառնուեցան տա-
կաւին ինկիլթէն գլուխին եկած չը-
րալը հասկնալու համար հոն կը գը-
նէ մեծապատիւ Սըլաւար փաշա-
յին խօսած ճառին կղզւոյն բնակիչնե-
րուն կողմէն գրով տրուած պատմութե-
անը :

« Սըլաւար տէր :

« Ձեր մեծապատիւութեան հրա-
ւիրանքը ստորագրեալ ծառայներինդ,
Սըլաւար կղզւոյն բնակիչներուն ներկա
յոյրնորք ժողովուրդանք, և անհա-
ճութեամբ և պատշաճաւոր հնազան-
դութեամբ մօրիկ ըրիկ կայսերական
կառավարութեան պատուական հրո-
վարտակը, որ Պ. Վոնիմիսիին կղզ-
ւոյն վրայ յայտնած անուանելու համար
էր : Վրոյն երկար և ծանր խորհրդածու-
թեան ետքը կը համարձակուի ձեռ մե-
ծապատիւութեանը գիւրմը, և ձեռ-
ուղղել ձեռ ի պաշտօնէ խօսած աս-
նաբանութեանը պատմութեանը :

« Սըլաւար ստորագրեալ, որ Սը-
լաւար բնակիչները կը ներկայացնեն մը,
մեղ այս բանին յատկացնող ժողովը
գէտն բերնէն կը խոստովանի որ մե-
ծարդ և առաւելութեամբ վեհապա-
տութեան Վրոյն Վրոյն ինքնակալին
խանութ, հնազանդ և հաւատարիմ
հպատակներն են, և անոր կառավա-
րութեանը ամէն հրամաններուն խո-
նարհական հնազանդութիւն կը խո-
տանայ : Վրոյն մեր պահանջները
ներուն օրինաւոր կերպով և հիմա հա-
տատուն բռնուած օրէնքներուն հա-
մեմատ հատուցումը ուղղելով կը
կարծեմ թէ յիշեալ կառավարութե-
պարտքերն ալ եղած հրութեան և հնա-
զանդութեան սահմանէն դուրս ելած
չեմը ըլլար : Վրոյն որովհետեւ Պ. Վոն-
իմիսիին իրիւրելը կ'աւրէ կը խանդար-
այն արտօնութիւնները որն որ մեղի
շնորհեց անմահ յիշատակողը արժանի
սուրբ Սըլաւար ինքնակալը, և ա-
նոր յաջորդ վեհապա-
տեթիւնը հաւատարմեց, ուստի կա-
ճապարեմը ծանուցանելու որ, թէ
պէտ բարձրագոյն գրան ամէն հրա-
մանները կը յարգեմ, և Պ. Վոնիմի-
սիին ալ պատուական և չքնաղ անձ-
նական յատկութիւնները կը պատ-
ուեմ, բայց չեմ կրնար անկէ մե-
ղի կառավարիչ ճանչնալ, մինչև որ ժո-
ղովրդեան արդարացի պահանջները

այն ժողովրդեան ներկայացուցիչնե-
րուն միջնորդութեամբ շառաւարկը-
վի բարձրագոյն գրան, և կղզւոյս
պաշտպան եղող տէրութեանց : Վրոյն
մեք ստորագրեալ, կ'աղաչեմ ձեռ
մեծապատիւութեանը որ հրաման տայ,
որ մեր կողմէն այս բանին համար բա-
նի մը պատգամաւորներ իրիւրեն կ'ա-
տանդնուարին » :

Վրոյն գրութիւնն կարգացողները
գիւրաւ կ'իմանան որ ասոր մէջ խոս-
տացուած հնազանդութիւն լի խոստ-
մանք մըն է, պարտալ խօսքերով իրա-
ւունք մը գտնել կ'ուզեն որ վեհապա-
տեթիւններուն հրամանացը չի հնազան-
դին : Պ. Վոնիմիսիին այս բանին վրա-
յօք մէկ ծանուցական գիր մը սուրա-
ֆանալի և ինկիլթի և առաւել տե-
րութիւններուն կողմէն Սըլաւար կղզ-
ւոյն նաւոր հիւպատոսներուն : Վրոյն
ծանուցական գիրը կղզւոյն վիճակը և
խառնութիւնները բանեցուցած խառ-
նապետութիւնները շատ տեղէ հասկը-
ներուն համար թէպէտ պէտք էր այս
տեղը գնէր, բայց այս շաքէն հրա-
տարակուեալ նիւթերուն շատութիւ-
նը անկէ ալ գնէր տեղ չի տալուն
համար եկող շաքէնուն կը ձգեմ :
Վրոյն այն անգամին կը պատմէր
Սըլաւար կղզւոյն պաշտպան վիճակի
տակ ինքալը, և բարձրագոյն գրան կող-
մէն վերայիցալ տէրութեանց և ու-
րիշ Վրոյնական տէրութեանց Կրո-
նական պալատին գտնուած գետնանե-
րուն իրիւրած ծանուցական թուղթը,
և այն :

Վրոյն այս պահանջները որ ամ-
այս 12 ին ուրբաթ օրը՝ բարձրագոյն
հրամանաւ, Կրօնական պալատի նա-
ւահանգստը գտնուող բոլոր Սըլաւար
նաւերուն զեկերը (տիւմեններ) ա-
ռին և լիման օթալի դրին :

— Ներկայումս Սըլաւար և Վրոյն
կղզիներուն իւրեքներէն բանող
թղթատար շաքէնաւը (բոզայի վա-
բօւր) մէկ ընկերութեան մը ձեռքէ,
որուն ինկիլթի տէրութիւնը տարուէ
տարի 8000 ընտանիքներ կուտար :
Վրոյն տարի նոյն ընկերութիւնը տէր-
ութեանէն քիչ մը աւել օգնութիւն
ուղեց, ասիկայն կը ծանուցանէ ալ որ,
այս աւելի օգնութիւնը չըլլայ ալ նէ՝
ինքը այսու ամենայնիւ իր ճանապար-
հորդութիւնը անընդհատ պիտի շա-
րունակէ :

— Տեղւոյս տաճկական ճէրիֆէ եւ
վաֆիս լրագիրը տաճկաց Վրոյն թուա-
կանին մէջ Վրոյնական այլ և այլ տէր-
ութեանց երկիրներէն և Սըլաւար կղզ-
ւոյն Կրօնական պալատին եկող ճանա-
պարհորդներուն ցուցակը կը հրատա-
րակէ : Սըլաւար կղզւոյն, որ մեծարոյ
տէրութեան հպատակ երկիր մըն է,
բայց անանկին սահմանադրական կա-
նոնով կը կառավարուի, 78 հոգի են ե-
կեր, ասանք ալ մէկ տեղ առնելով բո-
լոր ցուցակը 8229 հոգի կը պարունա-
կէ, որոց ամէնէն շատն է յունաց տե-
րութեան հպատակները, որ են 1672
հոգի, ինկիլթիներն են 1165, և Ֆան-
սըրները 511, Կրօնական պալատին եկող
ամէնէն քիչն է Վրոյնական, 2 հոգի :
Վրոյն հեռաւոր երկիրն է Վրոյնական,
անկէց ալ 109 հոգի եկեր են :

ՄԵՐԱՅԻՆ ԻՌԻՆԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱ : Վ ինչա գտնուող ե-
րեւելի աշխարհալար (բօլիթ) մար-
դիկ միշտ այն կարծիքին վրայ են, թէ
բոլոր Վրոյնական տէրութիւններէ բաղ-
կացեալ մէկ աւագածողով մը պիտի
ըլլայ, որովհետեւ Վրոյնական տէրու-
թիւնը իր իշխանութեանը տակը ե-
ղած բոլոր ազգերով մէկէն գերմա-
նական դաշնակցութեան մէջ մտնել
կ'ուզէ, և այս դաշնակցութիւնը լի

գերմանացիներէն բաղկացեալ ընտ-
րուն համար կը կարծուի որ այլ և
աղբերուն մէջ մտնելը Վերմանիայի
մանր մանր անխախտ իշխանութիւննե-
րուն վնաս կրնայ բերել: Իսկ ատոր հա-
մար՝ 1815 թին Վերմանիայի գաղտնի-
ցութեան հիմնական պայմանները գրե-
ված տեսներ այն պայմաններուն հա-
տատուն և անխախտ մնալուն երաշ-
խաւոր եղաւ զիստ թիւները, որ գը-
րեթէ Լեւոնտայի բոլոր պետութիւննե-
րուն են, մէջ մտնելու կը հարկադրին:

Եւս կարծիքն ալ կայ որ՝ Տրեզորա-
րի համախառնութիւնը խիստ քիչ և աղ-
կար հետեւեալ կ'աւելնայ. և այս մը
զովքը ետքէն ընտրու մեծ ժողովրդին
գուռ մը բացած պիտի ըլլայ:

Լ.Օ.ԳԵՅԻՆ

Վիեննայի Եւրոպայի պատուական ըն-
տաքիրը արդէն աղբին մէջ ըստ ար-
ժանեցն շատ տեղ տարածուած ընտ-
րով անոր տուած աղբային տեղեկու-
թիւնները մեր ներկայ լրագրաց մէջ
ամենուրեք քննարկելու և անոր վրէ-
թել չենք ուզեր ալ նե՛ք յետագայ ըն-
տրու, որ նոյն լրագրաց ներկայ տարի-
ներու երրորդ թուոյն մէջ կը կարգաւոր-
այն լրագիրը շատ ուղիղութեամբ համար
պատշաճ գատեցներ հաս ժողովրդին:

«Վնդեալ տարի Վրացական գա-
ւառաց ընդարձակութիւնը չափելն ու
ընտրուած ընտրով՝ պէտք էր որ երկրա-
չափական գործիքներով մեծն Վրացա-
տին վրայ ալ ելլաւ: Եւս եւանկիւ-
նաչափական գործիքներով ինչպէս
նաեւ Վրացաւոր վրայ ելլաւ գրեթէ
երբ գերակայ (միտայ) խաղաղ, ու
ըստն պղծելի խմբին հետ միացաւ նաեւ
տեղութեան խորհրդակցներ խանութիւն-
Վրացի մը հարկաւոր պատրաստու-
թիւնները մինչև յունիս 19 ծամբորդ-
ներն ու շարունակին. բայց 19 թին լեռ-
նագիւղաց ուն որսերուն խումբը սխառ-
շարժիլ. ու իր առաջին գաղարը հա-
տատեց առաջ ու փոքր Վրացի մէջ
սղբիւրի մը քով, որն որ Հիւսիսի
պարսիկ խանին իր հիմնական կերպա-
րանքին մէջ մտնելուն համար Վարտար
Պալազ կ'անուանուի: Եւս աղբիւրին
քով ուղեւորաց ընկերութիւնը մինչև
ամսոյն 29 մնաց, որ ատեն պրոքիլ Վրա-
րատին վրայ ելլաւ: Եւս այլ և այլ
օգտերեւելիական ու գեղարարական
գիտութեան թիւներ եղան: Եւս որ Տիգրիսի
մագնիսական ու օգտերեւելիական գի-
տանցին տեսուչ Պ. Մարիյու Վրաց-
տանդով հարկաւորան և կան և մնա-
ցած քործիքներն ալ բերին, և միան-
գամայն լուսին ամառքով ին ալ մը
տու ու օգտերն աղեկցան նե՛ք, լեռնա-
գրանց երկրաչափական խումբը սղ-
տու վեր ելլաւ: Եւսոյն 29 թին Վրաց
Պալազէն 7 ուսանան մըն (վերայ)
վեր ելան և հոն մեծ Վրացաւոր
ձեան գծին քով՝ որ նոյն տարին շատ
վար ինքն էր, իրենց բանախոսեցը
գրին: Եւս քիչ մը ատեն ալ սպասե-
ցին, որ նարէն ամառն և ուտելի բե-
րուի. և օգտատու առաջին օրը խառ-
ղից գեղարարական իջրէւ լեռան վրայ
ելլաւ որ որոշուեցաւ:

«Եւս օրուան սիրուն ու պայծառ
առաւուն քործիքներն ու բեռը գը-
րատներուն (բեռնակիր կենդանիներ-
րուն) վրայ գնեցնել ետքը ժամը 6 թին
ծամբայ ելան: Ի սկզբան գրատները
բաւական ու միայն ձեան վրայն կը բա-
լէին. բայց քիչ մը ետքը ծամբան ա-
նանկ սեղ ու ջրի կըլաւ, որ ձիւրուն
տոքը սահելով իրենց բեռնակիր ինկան
և զիւրեք ալ յառաջ քշելն անկարելի
եղաւ: Եւս լուսնով բոլոր աղբը մտնա-
ւոր աւ միտնալին համար շինուած
ու մէկ տեղ առնուած բաղնիքներուն
(քորդալներուն) վրայ գրին, զինուորնե-
րը սկսան վեր քաշել, և կատակով ու

խրախուսական ձայներով լեռնէն վեր
յառաջ տարին: Խորզից գեղարար
միջոց բաղնիքներուն քովէն կ'երթար.
Իսկ մեկայնքը անդին անդին մայ-
ւերը մաքրելով կ'ազային: Եւս նե՛ք
աղ կ'երթար հոյսադրի Վիեննա Վրաց
գեղէն, որն որ ժամանակաւ Վրացի բը-
նախաւորն ալ աւ լեռան վրայ ելած ա-
տան առաջնորդ եղած էր. և հիմակ
ըսին վրայ կրտսեր 3 կանգուն (արջն)
եղայն խառ մը, որն որ առաջ մասնին
կատարին վրայ պիտի տնկուէր: Եւս օ-
րէն ետքը ժամը 2 թին ծամբորդներն ու
պատուին առաջին ձեղքուածը հա-
տան:

«Եւս 3 թին ան պատուական ձեան
կամ կիրճին վրայ անցան. և 400 գըր-
կաշափ (գուլաճ) բարձր ելան և հա-
տան խառ քիչէ՛ք ըստած աղբին անդ-
ուածին. որն որ մեծ Վրացաւորն կ'ա-
տարն ելլաւ համար առաջին տարի-
ձեան է: Եւս տակը գրաւեցաւ բա-
նախաւորը. թեպէտ շատ գեղարար-
ութեամբ: Եւս 4 թին որ շատ ցից ու առ-
լեւի էր, շիտեցին և հարձ ըրին. և
վերջիվերջ մը հոն բանակեցան՝ անհամ-
բերութեամբ երկրորդ օրուան սպա-
սելով: Եւս 5 թին հանգարտութիւն
նը շատ անգամ կ'աւելաւ փայլունե-
րուն ընտրով ու որոտման գործիքնե-
րը, որն որ խառ քիչէ՛ք սպառածին վե-
րի ծայրը պատու ձեանքին կ'ազար:
(Գրատար 2 թին ժամը 6 թին առաւունց
նարէն ծամբայ ելան: Եւս 6 թին
ներն երթալով կը շտանային. բայց
ծամբորդները միօրինակ կ'ըլլէին ու
խառ քիչէ՛ք վրայ յառաջ կ'երթային բա-
լիւրին ալ միջոց քաշելով: Եւս 7 թին
որ մինչև անց տեսնե զձիւր էր, մե-
կէն ի մէկ միջոցաւ. ու ժամ 12 թին
ստանիկ արեւ մտնան հալ մ'եղաւ, որն
որ ձիւնը փոշի պէս կը հոսէր:

«Եւս 1 թին ծամբորդները աղա-
ւածին հիւսիսային արեւմտեան կողմ
քը հասան. և հոն ձիւններու և սա-
ւառանքներու վրայէն գաղին մինչև լե-
ռան կատարին առջեւն եղած վերջին
կիրճը, ուր Վրացիներն ուղեկցը բերած
խառափայտը արնկած էր: Եւս պղծիկ
հոգարարը մը գիղեցին ու կ'աղեկին
միջիկին գաղբերուն սպասել, բայց լո-
տերին պարտաւ կըլաւ: Եւս 2 1/2 թին
հալը շարունակ կը ստանկանար և լե-
ռան կատարը ուղեւոր մըն էր կը պատէր.
անոր համար ուղեւորաց խումբն որո-
շեց որ յառաջ երթալ, յառաջով որ
ժայռերուն մէջ փոթորկին գեղ մ'առ-
տալարան մը կը գտնէ: Եւս քիչ մը
ետքը համարուեցան որ նոյն օրը ձեան
կրնար վեր ելլալ: Եւս 3 թին քիչ
նա՛ք, տա՛մանա՛ք ու ցրտէն փառցած
էին, ձիւնը խառն երեսին կը զար-
նէր. միջիկին ծանր բաղնիքներուն բա-
լէն կը գեղարարեցին, որոնց մէկը
7 բուր (1 բուր, գրեթէ 12 1/2 ձեան)
էր. ու մէկը 5: Եւս ստանա՛ք առ-
որդեցին որ կենան, բայց ուր. ինչու
որ սեղ ժայռին վրայ և ու տալարար
մը կ'աղեկէին համար շիտակ տեղ կ'ար:
Խորզից գեղարարը բաններն առ զի-
ձեան մէջ տեսնելով իրիկուն ժամը
5 թին մարդիկներուն հրամայեց որ խա-
ռ քիչէ՛ք քով թող տուած բանակաւոր
գառնան, ուր կ'արեկն գեղբերու հա-
մար վրան մը կ'անգնուած պատրաստ
կեցած էր: Իսկ ինք (Խորզից) 3 պղծ-
տանակալով ու 2 խառափով վերը մնաց
անանկ տեղաց մը վրայ, որ հաղիւ թի
3 բայց երկայնութիւն և 1 1/2 բայց ըն-
նութիւն ունէր և անանկ տա՛ման ձիւն
եկած և հոլին այնպէս ստանիկ վրած
տանը, վեց հազար պիտի ծառայէր:
Իրեւ կ'ըլլէ մը պիտի. ձեռնած ու վը-
րանին վրանին մը և մարմ մը առած
մինչև ևս տուած զիւրեքան կեցան:

«Եւս միջոցին հալը կը ստանկա-
նար. լեռը պատու խիտ ամառ ժամա-
նակ ժամանակ կը պատուէր, նոյն ա-

տեն ծամբորդները լուսին կէս լուս-
մը մէջ մը Վրացի գետին հովիտը կը
տեսնէին, մէջ մը պղծիկ Վրացաւոր.
մէջ մը խորին ու մալմ անդունդները.
որոնք չորս կողմնէն կը պատէին առ-
անկիս տեղը. տանի մէկ բարձրու-
թեան մը մէջ, որ Վրացայի պիտա-
բարձր Վնն-Վրան լեռնէն շատ աւե-
լի էր: Եւս անհարթութեանց չափը լե-
ցունեալ. համար գիշերը օմմը 10 թին
ստանիկ փոթորկի մ'եղաւ. փայլունե-
րուն շարունակ լուսն ու որոտման խո-
րացոյցից գառար ծամբորդներուն ի-
մացուց որ նոյն իսկ փոթորկին փառ-
րանին մէջն են: Փայլակին ամէն մէկ
անգամ գառու տուած երկրորդան
կայծը չէ թէ ստորոտանին պէս խա-
ղացիւն գծով մը օրը կը լուսաւորէր.
այլ բոլոր միջոցը խառափ կ'արմիր ու
ձեռնակ շարժ մը կը լեցունէր: Եւս թէ
ամէն անգամ փայլակներն պէս՝ որո-
տու մը կը յաջորդէր. և անհամար ա-
ղառածներուն մէջ յերկրորդաց ու
բերածայն արձագանք մը կ'աւելանար:
Եւս քիչ մը քիչ գիշերուած մօտ մըր
բիւր թիչ մը ինչու. տակայն ձիւնը
թանձր կը աւելար. այնպէս որ ծամ-
բորդներուն վրայ 3-4 մտա կը նստէր:
Հանկուղի առաւունց եկաւ, բայց երե-
ւելի գիւրաւթիւններ չի բերաւ. ըն-
տաց մեծ Վրացաւորն կատարը մար-
կեւեար, բայց փոքր Վրացաւորն չորս
գին՝ որչափ որ մարդուս աչքը կը հառ-
նէր, լայնանիտ շագնէն ծով մը պա-
տած էր. որմէ՛ք արեւը ծագելէն ետեւ՝
հետ գնեալ խիտ գոլորշիք վեր կ'ըլլե-
ին, որն որ անանկ ահագին առատու-
թեամբ ու թանձրութեամբ էր, որ
ծամբորդները նորէն պատեցան ամէն
բան անտեսանելի ըսաւ. մեկալ կող-
մանէ ալ ձիւնը մօտ մտա կը նստէր:

«Եւս անգամ քիչ անգամ:
— Թիքիլիկ արարաւ լրագրաց 6 թը-
ւոյն մէջ, որ մօտեւա առինք, ծախնա-
ր-թիւն խորագրով յետագայ յօդուածը
կը կարգաւորէ:

«Եւս աղբի ընթերցանքը՝ կար-
գալով Վրացի Վիեննա Վրաց Եւս
յառաջին անգամ աղառնութիւնը, գա-
լակով լեռն այն մեկնութիւններէն՝
որն որ նա տուէր էր վե՛ք, ցո՛ւց, և
այլ բաւերուն, որպէս թէ ինքնահար-
նէ: Եւս այն ընթերցանարար միտքը
հանգարարեցինք համար՝ յայտնու-
եմ, որ այն բաւերը իսկ այն մարդը
մեկնած են ինքնագործ առաւել քը-
քու մը, որ ապուած է Վրացի 1845
թուին. և է գեղեցիկ պատմութիւն գրա-
լագրութիւն:

«Եւս լեռնի վրայ (կայ բաւերա-
խառն է 25 էն մինչև 66 երկուր:
Վրացաւորութեան վրայ խառն է 7
էն մինչև 96 երկուր:

«Եւս գեղեցիկ գիրքը հատուածու-
ե որ խառնակութիւն բաւարարութիւն
նը շատ հարաւոր է. որովհետեւ նոյն
բաւերը հիւսիս տարի առաջ նոյն մը-
քով մեկնէին հայոց լեռնի անհալ ձը-
լագրը: Եւս քիչ մը քիչ այնպիսի աղ-
խառնութեան համար. և ցանկային է
որ Եւս աղբի մէջ բարձրանան այնպիսի
աղառնութիւնը: Եւս քիչ մը քիչ մար-
դարիս են: Եւս քիչ մը քիչ հիման վե-
րայ աղագայ թերթներուն մէջ անկա-
լից կը յայտնենք և այլոց պատուին:

«Օտրանք են՝ որ քանի մը գիւրա-
նանքը՝ քանի մը բաւարարութիւն ին-
նէրու վրայ գաղնիքն են. ինչու հա-
մար. կը կարծեմք միայն անոր համար
որ իրենց միջեւ հիմա մարդերին գը-
րաններուն պէս ձեւեր կ'որ: Եւս
գարանութիւնը և բաւարարութիւնը
անհայ մտաւոր նախադասարմունքը կը
չնկուցանէ կեդր. բայց անկալի փառ-
տարար գաղնիկութիւն մը չէ: Իմա
տարարական այլ և այլ կարգի նիւթոց
վրայ ինչ նոր գիւրաւոր եղան. թէ որ
մարդ նախադասարմունքը պիտի բը-

նէր և տանի ծաղախն գաղնիկութե-
ան: Եւս քիչ մը քիչ գաղնիկութեան
թիւնը, ինչու համար մէջ յառաջագիտու-
թիւն բնաւ չէր ըլլար: Եւս քիչ մը քիչ
խառնակութեան մէջ ձեւ
գաղնիկութեան բաներ կրնան պատահիլ.
Եւս որ Վրացիկ տալուած նոր բաւա-
րանին մէջ քանի մը բաւերու տալուած
ստաւգարանութիւնները չեն ընդու-
նիր: Եւս քիչ մը քիչ գաղնիկութեան
թիւնը, ասանկ տալու գարաններ է տեղի
գաղնիկութեան: Եւս քիչ մը քիչ գաղնիկութեան
առեւ լեռնի կ'ըլլեն որ իրենց մարդկա-
լին գիտութեան մասին գիտցաններ.
նաեւ վրայ չի յայտնին. հատուած չի
բաւերն. միջոց այնպէս գիտնան որ կը-
նայ մէկ նոր գիտութեան մը, մէկ
նոր գիտութեան մը, իրենց բոլոր գիտ-
ցածը տակն ու վրայ ընկել: Եւս քիչ
հիմա արեւը կը շարժի և երկրաւ ան-
շարժ կը կենայ ըստենք. ըստ ըստա-
ւոր մարմնոց մէկ գաղնիկութեան է ըստ-
նեք. երբ բնագիտական սկզբունքնե-
րը և տալուարարական հաշիւները
երկրին անշարժութեան ջրեցին, երբ
անապանութեան և բնագիտութեան
և տարրութեան թերեւոր լու-
սայն առանձին ծաղախն ընտրու-
ցին, փիլիսոփայական հիմն գրութեան
ները կործանեցան, և այս բաներուս
վրայ գաղնիկութեան իրենց գաղնիկութե-
ան մարմնը մնացին: Եւս քիչ մը քիչ
մալմութեան սիրտները թող տալու են
խառնութեան մնաց իրենց խորհածը և
քննածը ի ըստ ընտրեալ, թէ և ա-
նոցմէ առաջ նոյն խորհող եղած չը-
լայ, միայն թէ այդ նորութեանը հա-
ւատոց յօդուածոց և կրօնական նիւ-
թոց վրայ չըլլայ: Եւս քիչ մը քիչ
այն յայտնութիւնը որոշ կը ըլլայ մե-
ղի չէ սպիկեցանք, մարդկային մնաց
ծարակ են. ասանկ համար մէկ մար-
դուն միտքը ուրիշին մարմնը վրայ մի-
այն այն ատենը իշխանութեան կրնայ
բանեցնել, երբ որ մէկուն գրաւ ըս-
կըրուեքը մարդկային ընկերութեան
և օրինակ կարգը կ'աւել: Եւս քիչ մը
մինին գիտութեանները ասանկ բաներու
պատճառ չեն կրնար ըլլալ, ուստի ա-
սանք սխալ ըլլան ալ նե՛ք ասանկ վրայ
գաղնիկութեան ծաղախն է:

ՕՐԱՆՆԱԳՐԱՆ ԻՌԻՐ

Եւս օրինակ մանաւան պատիւ: Պ. Ի այն
զին անուն ինկիլիզ գիտնականը որ ժա-
մանէ մը ի վեր շինուց երկիրը կը կե-
նայ, Ի ծառային Վրացիան ընկերութեան
իրեւմ նախնին մէջ հետեւեալ պատ-
մա թիւնը կ'ըլլէ:

«Եւս Ի ի անուն շինուցի փառ-
աւորանի մը վրայ տալու գրով որ իւր
կիրը մեկնուցէր է. գաղապարաւ
այս մարդը մահուան գաղապարաւ
ցու. քննարարութեան մէջ: Եւս այս վրձ-
նայ գործողութիւնը Եւս քիչ մը քիչ
յալմիսի մէջ, Եւս քիչ մը քիչ Վրաց
գաղնիկութեան: Եւս քիչ մը քիչ
գրին. երբ ալ պահապան գրին քով
որ կարգաւ պահապանութեան կ'ըլլեն.
գիշեր ցրտի բնաւ թող չեն տար որ
քնանայ: Տա՛մ և ինն որ ասանկ աղ-
րեցաւ. աչքը բնաւ քուս չի կրնալով
մտնել. պահապաններուն խառնութե-
ան: Եւս քիչ մը քիչ օրէն սկրառ-
անանկ գեղ անհանգստութեան իմա-
նայ, որ պահապաններուն կ'արդար որ
զինքը ինչպէս մեկնուցնեն. որպէս զի
այն տալուարարութեան աղապար:

ՀԱՅԵՍՏԱՆԻ ԳԵՂ

Եւս քիչ մը քիչ
Պրոքայի Զոհանէն
Չամբանքն:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒԼՈՒ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԵՈՒԳԱՆՈՒ ՄԻՆԵՐՏԻՍԵՆ
Ի ՎԵՐԻՐ ԵՒՆԵՆ